

аналізу структури свідомості корекційного педагога, можна зазначити, що визначені компоненти та показники як загальної (особистісної), так і професійної свідомості мають аналогічну структуру, проте відрізняються за змістом. Компоненти особистісної свідомості відображають у цілому світосприйняття людини, її загальні знання, почуття, переживання і погляди. Зміст аналогічних компонентів професійної свідомості має професійну спрямованість і відображається у професійних поглядах, почуттях та професійній діяльності корекційного педагога. Не можна стверджувати, що професійна свідомість корекційного педагога походить від особистісної, проте їхні компоненти тісно взаємопов'язані і можуть впливати один на одного. Основним критерієм оцінки професійної свідомості корекційного педагога слід вважати рівень сформованості кожного її компонента.

Структуровані нами компоненти свідомості потребують подальшого вивчення і дослідження з метою визначення напрямів професійного становлення і розвитку корекційного педагога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васянович Г.П. Основи психології: навчальний посібник. К.: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
2. Гордєєва К.С. Професійні цінності в системі соціально-педагогічної роботи: психологічний аспект. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. Слов'янськ: ДДПУ, 2014. Випуск XVIII. Ч. 1. С. 182–188.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. М.: Академия, 2004. 304 с.
4. Ксензова Т.Н. Формирование профессиональных представлений у студентов в образовательном пространстве ВУЗа. Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Педагогика, 2009. № 2. с. 51–60
5. Сатановська Л.А. Формування цінностей та ціннісних професійних орієнтацій студентської молоді у вищих навчальних закладах України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2016. Вип. 1. С. 58–65.
6. Слободчиков В.И. Психология человека: введение в психологию субъективности: учебное пособие. В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. М.: Изд-во ПСТГУ, 2013. 360 с.
7. Солонин Ю.Н. Культурология: учебник для вузов. Ю.Н. Солонин, М.С. Каган. М.: Юрайт, 2017. 566 с.

УДК 159.923.2

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКИЙ ПРАКСИС

Паркулаб О.Г., к. психол. н.,

доцент кафедри соціальної психології та психології розвитку

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У статті висвітлено проблеми аналізу екзистенції та становлення екзистенційної психології, психотерапії та консультування як філософського праксису. У зв'язку з цим розкрито історичні корені екзистенційної парадигми, розглянуто філософські та літературні групи її витоків.

Ключові слова: *екзистенція, екзистенційна філософія, екзистенційна психологія, психотерапія й консультування, «дазайн», буття-у-світі, людське буття.*

В статье освещены проблемы анализа экзистенции и становления экзистенциальной психологии, психотерапии и консультирования как философского праксиса. В этой связи раскрываются исторические корни экзистенциальной парадигмы, рассматриваются философские и литературные группы их истоков.

Ключевые слова: *экзистенция, экзистенциальная философия, экзистенциальная психология, психотерапия и консультирование, «дазайн», бытие-в-мире, человеческое бытие.*

Parkulab O.H. EXISTENTIAL PSYCHOLOGY AS PHILOSOPHIC PRAXIS

This paper studies the problem of existential analysis and formation of existential psychology, psychotherapy and consulting as a philosophical praxis. The research has revealed the historical roots of the emergence of existential paradigm; it has considered the philosophical and literary groups its origins.

Key-words: *existential, existential philosophy, existential psychology, psychotherapy and consulting, „Dasein”, being-in-the-world, human being.*

Постановка проблеми. Екзистенціалізм належить до нових і модних інтелектуальних течій минулого століття, науковий інтерес до яких упродовж останніх десятиліть не лише не зникає, а, навпаки, зростає. Основними причинами, які зумовили актуальність екзистенційної тематики серед українських вчених, є прагнення долучитися до руху, який вже отримав визнання в світі, та розуміння того, що домінуюче сьогодні у психології й терапії уявлення про сутність людини, неадекватне й не дає нам того підґрунтя, якого ми потребуємо для розвитку прикладної психології й феноменологічних досліджень.

Ця парадигма охоплює широке коло буттєвих питань, зокрема тих, що пов'язані з існуванням людини у світі, сповненому трагічних подій, спричинених війнами, революціями, катастрофами, стихійними лихами тощо. В екзистенційному сенсі це так звані «межові ситуації», що виникають у момент нашого зіткнення із серйозною небезпекою для життя й викликають болючі переживання. Йдеться про особливий стан індивіда в екстремальних умовах, що зазирнувши смерті у вічі, відчуває не лише тваринний страх і затьмарення розуму, але й спостерігає за позитивними особистісними трансформаціями, які треба розглядати як специфічні виміри людського досвіду. Таким чином ми намагаємося вижити в умовах загрозливого світу, починаємо краще розуміти себе та інших і виявляємо мужність бути собою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові студії К. Шнайдера і Р. Мея дають нам вагомий підстави вважати, що слід розглядати щонайменше три основні групи витоків екзистенціалізму: філософські, літературні й психологічні. Як зазначають дослідники, екзистенція укорінена в бутті, а не в психіці, й у цьому сенсі екзистенційна проблематика є насамперед онтологічна, а не психологічна.

До генеалогічного дерева екзистенціалізму належать чимало видатних філософів (М. Гайдегер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та інші), проте його основоположником вважають С. К'єркегора, який першим сформулював поняття «екзистенція». Значно вплинули на формування цього напрямку наукове учення «Філософія життя» й феноменологія Е. Гусерля [3].

Один із лідерів американської екзистенційної психології І. Ялом вважав, що на його творчому доробку найбільше позначилися спроби мислителів осмислити й розвинути такі ідеї та проблеми, як-то: творчість, безглуздість і смерть (Ф. Достоевський); тривога, відчай, страх, трепет, провина й

ніщо (С. К'єркегор); смерть, самогубство і воля (Ф. Ніцше); автентичне буття, турбота, смерть, вина, індивідуальна відповідальність, самотність, ізоляція (М. Гайдегер); безглуздість, відповідальність і вибір (Ж.-П. Сартр); міжособистісні стосунки Я-Ти (М. Бубер) [13].

Зауважимо, що вплив згаданих мислителів на розвиток екзистенційної парадигми не обмежується запропонованим переліком проблем, відтак кожен представник цього напрямку може вибирати свої теми й орієнтири, розставляти свої акценти. Відомо, що екзистенційні ідеї поділяють багато психологів, у тому числі й ті, хто не вважається прихильником цього терапевтичного підходу. Вихідним пунктом адептів екзистенціалізму є переконання про важливість допомоги індивіду в розвитку й посиленні його здатності відповідати вимогам життя [5; 7; 13].

Літературні витоків екзистенціалізму є найбільш численними та давніми, з ними пов'язані імена багатьох всесвітньо відомих письменників (Ф. Достоевський, С. Кінг, Ф. Кафка, В. Фолкнер, П. Коельо, О. Солженіцин та інші). У своїх творах вони намагалися привернути увагу читачів до таких життєво важливих здатностей людини, як пізнання свого внутрішнього світу й вільний вибір своєї долі. До категорії екзистенційних мотивів належать прагнення до свободи, розуміння відповідальності, прояв автентичності, усвідомлення свого місця у світі, пошуки сенсу життя, прийняття неминучості смерті, любов до всього живого тощо. За Ю. Левінім, вони виявляються в авторському тексті через актуалізацію так званих слів-екзистенціалів (поняття, що стосуються фундаментальних засад людського існування).

Згадані вище теми (мотиви, образи) присутні й у творчості українських письменників, які зі свого боку зуміли поєднати загальні риси екзистенціалізму з літературою. Проте вітчизняний літературний екзистенціалізм став широко відомим лише в останні два десятиліття. Такі екзистенціали, як відчай, смерть, боротьба, страждання, мужність, кохання, провина, є невід'ємною складовою частиною творів Л. Костенко, М. Коцюбинського, Лесі Українки, В. Стуса, В. Шкляра та інших. Їм близький і зрозумілий екзистенціалізм як філософія межового буття.

Деякі дослідники, заглиблюючись у творчість відомих митців, вбачали прояви екзистенціалізму і в мистецтві. Як зазначав Р. Мей, «художники відбивають духовну сутність своєї епохи» [7]. Е. Ван-Дерзен, відома представниця англійського екзистен-

ційного аналізу, з цього приводу зазначала, що основна цінність екзистенційної філософії в тому, що вона подивилася на людину «широко», враховуючи всі сторони її життя. Подібні кроки робило і мистецтво, яке спостерігаючи за навколишнім життям, зображувало все так, як про це говорили філософи-екзистенціалісти.

Попри те, що ця парадигма має дуже глибокі й різноманітні історичні корені, Д. Леонт'єв [5] обстоював погляд, згідно з яким екзистенційна психологія тісно пов'язана з екзистенційною філософією, але не співпадає з нею. Перша є достатньо самостійним науковим доробком, що відрізняється від екзистенційної філософії, яка має свої теоретичні традиції. Звідси дослідник робить висновок, що теоретичним підґрунтям екзистенційної психотерапії є не філософія екзистенціалізму, а численні теоретичні розробки саме в рамках психології, й пов'язані вони з іменами Дж. Б'юджентала, В. Франкла, Р. Мея. Останній зазначав, що екзистенційний напрям є найбільш значущим із тих, які з'явилися в європейській та американській психології й психіатрії у минулому столітті. Він швидко поширився по всьому світі, проте на вітчизняних теренах екзистенційні мотиви (ідеї, образи) були присутні більшою мірою в літературі, драматургії, мистецтві, ніж у психології. Українська наука збагатилася дослідженнями з цієї тематики лише після настання періоду незалежності [1; 11].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження – проаналізувати історичні джерела виникнення екзистенціалізму та обґрунтувати їх вплив на розвиток екзистенційного підходу до психології, консультування й терапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, кожна наукова система обстоює свої теоретичні погляди, які виокремлюють її з-поміж інших напрямів, тим самим утверджуючи безперечне право на власне місце у психологічному просторі. Ми будемо розглядати дві основні групи витоків екзистенціалізму – філософські та літературні. До того ж зазначимо, що його психопрактичні корені також різноманітні. Це зумовлено тим, що екзистенційна психотерапія не суперечить іншим терапевтичним школам, а лише намагається проаналізувати структури людського існування з метою кращого розуміння людини в різних кризових ситуаціях. Мабуть, вже на часі говорити про ціле сімейство екзистенційно орієнтованих психологів, у поглядах яких присутні екзистенційні мотиви.

Щодо першої групи історичних джерел екзистенціалізму, зазначимо, що її поява зумовлена тим, що в Європі наприкінці XIX – початку XX століття зародилося нове покоління мислителів, яке намагалося досягнути ті зміни, що відбуваються в житті людей, з'ясувати їх глибинні причини та виробити до них певне ставлення. Внаслідок цього утворилися нові форми сприйняття світу й розуміння самої людини.

«Філософія життя» – одне із найбільш помітних філософських учень вищезгаданого періоду, яке виникло як опозиція класичному раціоналізму. Вважаємо, що риси такого світорозуміння можна знайти насамперед у С. К'єркегора. Водночас А. Камю, Ф. Ніцше, К. Ясперс не намагалися систематизувати свої філософські погляди, їх більше захоплював процес філософування про плинність часу та спроби осмислити й пояснити наше існування в світі, сповненому трагізму, абсурду й безглуздості.

В цьому контексті доречно згадати про вітчизняних дослідників екзистенціалізму – Н. Хамітова і С. Крилову, які наголошували на важливості побачити відмінність між екзистенціалізмом й екзистенціальною філософією, або екзистенціальним способом філософування [11]. Позаяк виникнення останньої припадає на попередні історичні періоди й пов'язане з творчістю Конфуція, Сократа, Сенеки, Августина Блаженного, Паскаля, Ларошфуко та інших. З цього приводу Б. Головка зазначав, що К. Ясперс запозичив термін «екзистенціалізм» у середньовічних схоластів, але надав йому, «під впливом Гусерля та Дільтея, сучасного персоналістського тлумачення» [3, с. 70]. Далі він також вказував на те, що треба розрізняти екзистенційну філософію, яка до середини минулого століття зусиллями К. Ясперса та М. Гайдегера розвивалася як один із знаних у вузьких колах фахівців напрямів університетської філософії Німеччини, та екзистенціалізм, який завдяки роботам французьких мислителів після другої світової війни поширився на весь світ і став справжньою інтелектуальною модою, втративши таким чином своє первісне суто теоретичне значення.

Для підтвердження цієї думки наведемо іншу цитату, яка належить А. Хюбшеру й вказує на те, що екзистенціалізм (від латинського *existentia* – існування) – «філософія існування» – являє собою «найбільш безпосередній прояв сучасності, її загубленості, її безвихідності. Екзистенційна філософія відбиває загальне відчуття часу: відчуття занепаду, безглуздості й безвихідності всього, що відбувається. Екзистенційна філософія – це філософія радикальної

кінцевості» [11, с. 43–44]. Такий погляд сформувався під впливом трагічних подій, описаних на сторінках новітньої історії.

Сучасний світ в епоху глобалізації так само відчуває реальну загрозу для існування всього живого, в тому числі й людського роду. Нині навіть ті «гомосапієнси», які дотримуються фундаментальних правил цивілізованого суспільства, не почуваються в безпеці. Кожен з нас знаходиться в стані перманентної кризи, яка розпочалася значно раніше, і яку європейські екзистенціалісти назвали «кризою нашого часу». Чимало людей мали великі сподівання, що в новому тисячолітті завершиться епоха важких випробувань, глибоких потрясінь і руйнації усталених загальнолюдських цінностей. Натомість необхідно визнати, що гострота проблеми не вичерпана, так звана криза нашого часу поглиблюється й визначає нинішню екзистенційну ситуацію кожного індивіда. Війни, революції, Голодомор і Чорнобильська катастрофа залишаються кривавою раною на тілі українського суспільства й у свідомості багатьох людей. Вона занадто глибока, щоб швидко загоїтися й не кровоточити, хоча ми терапевтуємо її різними способами.

Зазначений акцент знаходить свій вияв у вірі П. Тілліха в те, що сміливість відкриває шлях до буття. Якщо у людини немає сміливості бути, то вона втрачає власне буття. Таким чином екзистенціалісти відмовляються перетворювати індивіда в знаряддя управління чи маніпулювання. Людина, на їх думку, не об'єкт, а суб'єкт, вільне, самодіяльне й відповідальне буття.

Якщо філософи-класики розглядали буття як гранично широке поняття, то першоосновою онтології екзистенціалізму є людське буття, або Dasein. За М. Гайдегером, те, що споконвіку незмінне й стосується нас, людей, але чого ми, власне, навіть не помічаємо. Під цим треба розуміти «є», «було», й «буде». Відтак, ще однією специфічною рисою онтології екзистенціалізму є виокремлення поняття "In-der Welt-Sein" (буття-у-світі). Оскільки для М. Гайдегера «я» не може бути відокремленим від «світу», то він вживав термін "Dasein" замість «я». Таким чином Dasein (людське буття) здатне не лише цікавитися буттям, а й дбати про себе як про своє буття, про смисл свого буття-у-світі. Як бачимо, екзистенціалізм пов'язаний з онтологією, наукою про буття, тому нижче подаємо розгорнуту концепцію людського буття, яку створили німецькі екзистенціалісти.

Згідно з К. Ясперсом, буття розшаровується на три рівні. Зовнішній рівень буття – це предметне буття, або існування (Dasein),

коли людина цікавиться лише предметами і сама переповнена «предметним буттям». Водночас К. Ясперс протиставляв цьому існування (Dasein) екзистенції і тим самим надавав поняттю «Dasein» («Дазайн») зовсім інакшого тлумачення, ніж М. Гайдегер. Говорячи про існування, К. Ясперс мав на увазі перш за все духовне буття особистості, її свідомість. Тому другий рівень поділу буття – це осягнення екзистенції, або усвідомлення духу. Екзистенція для К. Ясперса, як і для С. К'еркегора, становить буттєве ядро особистості. З особливою силою вона відкривається людині в так званій «межовій ситуації» (Grenzsituation), тобто у стані відчаю, невиліковної хвороби, важкої втрати, гострого відчуття провини, жаху тощо, коли людині загрожує моральна або фізична загибель.

Звідси третій рівень – трансценденція як раціонально незбагненна межа будь-якого буття й мислення. Це означає, що, пройшовши потрясіння граничної (або межової) ситуації, людина знаходить свободу й виходить за межі повсякденності «предметного буття» (цей погляд К. Ясперса став базовим для всіх течій екзистенціалізму ХХ ст.). Основна межова ситуація – перед лицем смерті. За К. Ясперсом те, що перед смертю залишається істотним – екзистенційне, а те, що втрачає свою цінність, є оголене буття. На його думку, безодня смерті просвітлює людину саме тому, що за нею прихована вічність екзистенції, її причетність до трансцендентного світу. Людина, відкриваючи його для себе, сповнює водночас новим смислом і людську екзистенцію, яка проявляється шляхом співвідношення себе з іншою екзистенцією й трансценденцією, тобто через любов до іншої людини й Бога. Тут, власне, знаходиться глибинне розв'язання всіх межових ситуацій, в яких людина змушена вибирати моделі (форми) поведінки, орієнтуючись на певні цінності та ідеали. Для індивіда основний момент вибору – «за» або «проти» Бога. Це зумовило розподіл екзистенціалізму на релігійний та атеїстичний (секулярний), які по-різному трактують межі людського існування й можливості їх подолання. Але, за словами Ж.-П. Сартра, представників обох груп об'єднує переконання, що існування передуде сутності [10].

За спостереженнями науковців, віруючі люди або ті, хто хоча б почасти серйозно розмірковували про Бога й загробне життя, звичайно вмирають легко. Інакше з людьми зовсім невірними, які панічно бояться смерті. Якщо це важко хворі, то вони втрачають можливості для душевного росту в термінальний період, що передбачає

радість і примирення. Лікар Є. Кюблер-Росс, маючи досвід роботи з невиліковно хворими, писала, що не хотіла б умерти раптово й втратити період росту, пізнання й наближення до Бога. Вона описала вираз обличчя хворих перед самою смертю, в тому числі в стані депресії й роздратування, – воно було спокійним і серйозним, умираючі відчували умиротворення та щастя й могли розповісти про це. Л. Томас, лікар і президент Слоан-Кетеринського ракового інституту, пояснював відсутність болю й страждання тим, що умирання пов'язане із якимось іншим процесом. За його словами, відбувається щось, чого ми не знаємо. Водночас ми вважаємо, що конфронтація зі смертю може бути джерелом особистісного зростання для фізично здорового індивіда.

Цікавим, на наш погляд, є підхід Ж.-П. Сартра [8] до проблеми розуміння людського існування. Він використовує гегелівські поняття «буття-в-собі», «буття-для-себе», «буття-для-іншого». Зазначимо, що Ж.-П. Сартр, на відміну від Ф. Гегеля, описував не буття взагалі, а індивідуальне буття особистості. Елемент «буття-у-собі», за Ж.-П. Сартром, відіграє роль перешкоди, яку треба подолати, і наповнює таким чином порожнечу людського проєкту певним змістом. «Буття-для-себе» – це безпосереднє життя свідомості, воно виступає як «ніщо» щодо «буття-в-собі». Але вищим проявом людського існування є «буття-для-іншого» – як у ставленні до іншої людини, так і до себе. Таким чином сутність людського буття полягає у співіснуванні Я та Іншого. Тут на людину очікують конфлікти, до яких вона має бути готовою. Водночас треба враховувати, що лише через конфлікт індивіда із самим собою як Іншим і конфлікт з Іншим із зовнішнього світу можна знайти сенс свого існування. Ж.-П. Сартр вважав, що «буття-для-іншого» виявляє фундаментальну конфліктність міжособистісних стосунків: «Інший володіє таємницею того, чим я є. Він дає мені буття й тим самим володіє мною, я одержимий ним...». Далі мислитель продовжує: «Бути в самому собі іншим – ідеал – це первинний зміст ставлення до іншого...» [8, с. 209]. На цьому рівні можливе спілкування з Іншим як з товаришем за умови появи Іншого всередині власного Я.

Людина, на думку Ж.-П. Сартра, обирає свій спосіб буття на тлі абсолютної випадковості «тут-буття» й утримує наявні зв'язки зі світом. Не маючи змоги вибрати епоху, вона обирає себе в ній, своє місце й діяння. Наголошуючи на тому, що історична ситуація реалізується лише шляхом людського

вибору та дії, Ж.-П. Сартр підкреслює їх свідомий характер, тим самим заперечуючи фрейдівську теорію несвідомого.

Науково обґрунтованим є погляд на деякі події новітньої історії як катастрофічні, що похитнули нестійкість, слабкість і кінцевість усякого існування, а їх вплив на саму людину іноді був фатальним. Звідси у філософів і виникли спроби розглянути людину в умовах складних історичних випробувань. Але такі наміри, мабуть, не мали б успіху, якщо їх намагалися здійснювати ізольовано, поза зв'язком з літературою. Так, А. Камю, який особливого значення надавав філософським можливостям роману, писав, що на відміну від графоманів, великі письменники одночасно є й романістами, й філософами. Мабуть, в цих словах мислителя прихована відповідь на питання: чому екзистенціалізм ХХ ст. тяжіє до есе, роману, розповіді чи новели?

Такі видатні письменники, як Ф. Кафка, Т. Манн, О. Солженіцин, С. Кінг, а також А. Камю і Ж.-П. Сартр, зуміли в своїй творчості поєднати загальні риси екзистенціалізму з літературою. Їм близька філософія екзистенціалізму як філософія межового буття. Вона окреслює такий вимір людського буття, в якому відбувається свідомий вихід людини за межі буденності в екзистенційний простір, що є наслідком бажання реалізуватися за межами буденної присутності в світі. Все це зі свого боку є ознакою включеності людини у процеси творення й сприйняття культури.

Як зазначав Ж.-П. Сартр у своєму есе «Для чого письменник пише?» [9], ми усвідомлюємо, що через нас передається буття, але ми знаємо й те, що не ми його творці, тому письменник звертається до свободи читача, який повинен стати співавтором його твору і завершити почату письменником справу, приймаючи участь у процесі творення. Схожими, на нашу думку, є погляди одного із представників німецької класичної філософії Ф.-В.-Й. Шеллінга, який вивів мистецтво на новий шлях – свідоме начало і несвідоме завершення твору. За Шеллінгом, художник, окрім того, що входило до його задуму, інстинктивно вкладає у свій твір якусь безкінечність. У результаті справжній твір мистецтва завжди містить невичерпність тлумачень, ніби автору була властива безкінечна кількість задумів. Звідси загальна значущість і доступність мистецтва у вигляді сприйнятливості, яка виявляється у будь-якій свідомості. Для екзистенціалістів цього недостатньо, бо вони вбачали кінцеву мету мистецтва в тому, щоб вбираючи в себе весь світ, показати його таким, яким він є.

Але, за Ж.-П. Сартром, робити це треба так, ніби його джерело – свобода людини.

Читач сприймає всі події твору так, ніби вони взяті із його власного життя – саме так можна описати екзистенційну літературу, звільнену від зайвих прикрас і декору. А. Камю, розмірковуючи про типовість літературних образів, зазначав, що велика література ставить за мету створення своєрідних замкнених всесвітів, які вона заселяє типовими образами [4]. Присутність такої універсальності духовно зближує читача з героями, які трагічно викинуті за межі свого повсякденного буття й переживають відчуження від нього, знаходять мужність не втратити самих себе. Пояснення феномену мужності, який притаманний людині потенційно, дає нам інший погляд на саму людину і межі її можливостей [7]. Тому, мабуть, особливу цінність для читача має спосіб мислення письменника, йдеться насамперед про екзистенційне мислення й екзистенційний спосіб філософування (характеристику останнього подано вище).

Екзистенціалізм сьогодні, на початку XXI століття, – це один із способів раціонального мислення, що піддає критиці різні аспекти нашого життя. Саме у сумніві й постійному невдоволенні знаходиться енергія екзистенційного мислення. Воно ставить знак питання в кінці аксіом, руйнуючи стереотипи суспільної свідомості й вдаючись до самозаперечення. Приміром, так робив А. Камю, міркуючи: «Ні, я не екзистенціаліст і єдина книга ідей, яку опублікував, – “Міф про Сізіфа” – була спрямована проти філософів, які називаються екзистенціалістами» [4, с. 4]. Отже екзистенційне мислення опирається фіксації, дидактизму й усілякому формальному узагальненню.

Екзистенціалісти вважають, що в житті кожного виникає так званий застій, коли все наперед визначено й повторюється за звичкою, коли людина пристосовується до нетворчості, що призводить до деформації моралі. У буденності на протигагу цьому явищу приходиться щоденне та щохвилине випробування й утвердження моральних принципів. Відтак – відомі моральні константи заперечуються, ставляться під сумнів, але щоразу знаходяться нові докази їх життєвості та стійкості. Але ці докази переконливі лише тоді, коли вони разові й персональні, позбавлені стандартизації й автоматизму, що ведуть до безглуздості й абсурду.

Зі сказаного випливає, що література, яку прийнято називати терміном «екзистенціалізм», піддала сумніву питання про традиційну естетику та суспільну мораль. Екзистенціалізм визнає живу мораль, яка, так

само як і контекст твору, не може бути доконалою, тому що вона ніколи не стоїть на місці, не застигає. Це є свідченням того, що екзистенціалізм намагався вийти за рамки традиційних уявлень про мистецтво з його звичними атрибутами. Романисти-філософи у своїх творах показували правдивість життя, ситуацій і персонажів, виражаючи водночас сподівання свого покоління, яке втратило віру в брехливу мораль.

Якщо творчість митця – це вікно, розчилене у всесвіт, то всі зміни, що відбуваються в житті людей, знаходять тут своє віддзеркалення. Як тонко зауважив англійський поет П. Шеллі: «Душа стає тим, що вона споглядає». Мабуть, саме з цієї причини літературно-художні витoki екзистенціалізму, зазвичай, вважають найбільш численними і давніми. Це положення цілком узгоджується з думкою М. Мерло-Понті про те, що такі два види мистецтва, як художня література і живопис, найбільше відповідають філософському феноменологічному освоєнню світу [6]. Як свідчить творча спадщина В. Ван-Гога, Е. Дега, П. Пікассо, К. Моне, Е. Мане, їх більше цікавили проблеми людського існування в замкнутому, обмеженому просторі повсякденного буття, ніж написання пейзажів і натюрмортів.

Висновки. Отже представники екзистенціалізму мають такі спільні риси: вони не намагаються проникнути в методологічні аспекти науки чи розкрити природу моралі, релігії, мистецтва; їх увага сфокусована на гуманізмі, філософії буття, свободі і відповідальності, ставленні до смерті, пошуках сенсу життя та вивченні людини як унікальної істоти.

Філософи-екзистенціалісти збагатили сучасну психологічну науку новими поняттями й категоріями та залишили твори, які містять багато плідних думок і глибоких роздумів про буття людини і його сенс. Останній ми здатні досягнути за допомогою феноменологічного методу – ідентифікувавши вихідний досвід, в якому виявляється феномен тут-буття.

Екзистенційні мотиви – особливо такі, як прагнення до свободи, усвідомлення свого місця в світі, пошук сенсу життя, прийняття неминучості смерті та інші, можна знайти у відомих літературно-мистецьких витворах усіх часів і народів, у тому числі й українського.

Екзистенціалісти змогли поєднати психологію з філософськими основами, а отже зробили те, що наразі не вдалося зробити представникам інших наукових течій. Зокрема, помилковим виявився логічний позитивізм, особливо для психологів, які вичають проблему особистості.

У майбутніх психологів важливо розвивати екзистенційне бачення (мислення), яке допоможе їм зрозуміти, що заважає повноцінному існуванню людини, і що сприяє екзистенційним змінам в її житті (без цього усякі перебудови в онтичному світі матимуть лише тимчасовий ефект).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Артюхіна Н.В. Историко-психологичний аналіз феномена межі як межового прояву існування людини: до постановки проблеми. Вісник ХДУ. Серія: Психологічні науки. 2018. № 1. Т. 1. С. 20–26.
2. Братченко С.Л. Экзистенциальная психология глубинного общения: уроки Джеймса Бюджентала. М.: Смысл, 2001. 197 с.
3. Головка Б.А. Проблема людини в екзистенціалізмі. Філософська антропологія. К.: Наукова думка, 1997. С. 70–139.
4. Камю А. Миф о Сизифе. Бунтарь. Мн.: ООО «Попурри», 2000. 544 с.

5. Леонтьев Д.А. Что такое экзистенциальная психология? Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии; под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур. М.: Смысл, 1997. С. 40–54.
6. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия. СПб.: Ювента, Наука, 2001. 590 с.
7. Мэй Р. Мужество творить: Очерк психологии творчества. Львов: Инициатива; М.: Институт общегуманитарных исследований, 2001. 128 с.
8. Сартр Ж.П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм. Проблемы человека в западной философии. М., 1988. С. 190–249.
9. Сартр Ж.П. Что такое литература? Мн.: ООО «Попурри», 1999. 448 с.
10. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм. Сумерки богов. М.: Политиздат, 1989. С. 319–344.
11. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж / за ред. Н. Хамітова. К.: Наукова думка, 2000. 271 с.
12. Хюбшер А. Мыслители нашего времени. М.: Политиздат, 1962. 180 с.
13. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. М.: Независимая фирма «Класс», 1999. 576 с.

УДК 159.923.3

РЕШИМОСТЬ В СИСТЕМЕ СТИЛЕВЫХ ХАРАКТЕРИСТИК ЛИЧНОСТИ

Санников А.И., д. психол. н., старший научный сотрудник,
доцент кафедры теории и методики практической психологии
*Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К.Д. Ушинского*

Свистула О.М., аспирант
кафедры теории и методики практической психологии
*Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К.Д. Ушинского*

Рассмотрено современное состояние проблемы стилевых характеристик личности, принимающей решения. Анализируются свойства решимости (стремительность, обстоятельность, гибкость) как интегрального свойства личности. Представлены результаты корреляционного анализа взаимосвязей показателей решимости со свойствами личности, участвующими в детерминации принятия решений. Описаны профили волевых свойств личности и толерантности к неопределенности психологических свойств у лиц, отличающихся типом решимости.

Ключевые слова: *принятие решения, решимость личности, стилевые характеристики личности, психологическая система принятия жизненных решений.*

Розглянуто сучасний стан проблеми стильових характеристик особистості, яка приймає рішення. Аналізуються властивості рішучості (нестримність, обґрунтованість, гнучкість) як інтегральної характеристики особистості. Презентовано результати кореляційного аналізу взаємозв'язків показників рішучості з властивостями особистості, що беруть участь у детермінації прийняття рішень. Описано профілі психологічних властивостей осіб, які відрізняються за особливостями рішучості.

Ключові слова: *прийняття рішення, рішучість особистості, стильові характеристики особистості, психологічна система прийняття життєвих рішень.*